

Zdzisław Noga

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0003-0061-1808>

Do Krakowa czy Lwowa? Przybysze z miast województwa sandomierskiego w wiekach od XV do XVI

Migracje w okresie staropolskim stanowią od dawna przedmiot zainteresowania historyków. Ogólnie przyjmuje się, że fale migracyjne ciągnęły do Krakowa przeważnie z zachodu, przynajmniej jeśli idzie o elitę władzy w gminie miejskiej¹. Lepiej są rozpoznane kolejne fale imigracji do Krakowa Niemców, Włochów czy nawet Szkotów². Ostatnio przedmiotem zainteresowania

---

1 *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku)*. Zbiór studiów, pod red. Z. Nogi, Kraków 2011.

2 W. Kowalski, *Wielka imigracja. Szkoci w Krakowie i Małopolsce w XVI – pierwszej połowie XVII wieku*, Kielce 2010; Z. Noga, *Italians in the City of Cracow's Authorities in the Sixteenth to Eighteenth Centuries*, „Acta Poloniae Historica” 119 (2019), s. 191–207; Z. Noga, *Niemcy w Krakowie doby staropolskiej*, [w:] *Kraków międzynarodowy*, red. Z. Noga, Kraków 2017, s. 9–24; D. Quirini-

stały się zaś migracje chłopów z najbliższego otoczenia Krakowa³. Węższą strugą napływali także przybysze z bardziej oddalonych części Królestwa Polskiego, którzy jednak nie zwrócili dotąd uwagi badaczy. Warto przyjrzeć się grupie obywateli Krakowa wywodzących się z miast województwa sandomierskiego⁴. Od razu dodam, że nie była ona zbyt wielka. Może zatem istniały bardziej atrakcyjne dla nich kierunki migracji? W tym kontekście zwrócono uwagę na Lwów. Uwzględnienie geografii imigracji do obu wymienionych miast pozwoli nadto na wstępne ustalenie zasięgu wpływów tych ośrodków i uwzględnienie tego wskaźnika przy wyodrębnianiu regionów gospodarczych Polski przedrozbiorowej.

Do prezentowanych tu studiów wykorzystano opublikowane księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie i we Lwowie⁵. Jest rzeczą oczywistą, że nie zawierają one pełnych danych nawet o przyjęciach do prawa miejskiego, nie mówiąc już o wszystkich imigrantach, którzy mieszkali często w nowym miejscu przez wiele lat, nie posiadając obywatelstwa⁶. Nie uwzględniono też wędrowek czeladników, którzy często przez kilka lat przebywali w Krakowie albo we Lwowie, podobnie jak uczniowie przyjęci do nauki rzemiosła. Poza obszarem naszych zainteresowań pozostają także studenci Uniwersytetu Krakowskiego, duchowni i szlachta, a także mieszkańcy wsi województwa sandomierskiego, chociaż wiadomo, że i stamtąd przybywali imigranci do obu tytułowych miast⁷. Brak też ludzi marginesu, którzy zazwyczaj rzadko pojawiają się w źródłach, jeśli nie zostali schwytani, poddani śledztwu i osą-

---

-Popławska, *Rola i znaczenie działalności Włochów w Krakowie od średniowiecza do XVIII wieku*, [w:] tamże, s. 27–60.

3 Zob. M. Wyżga, *Homo movens. Mobilność chłopów w mikroregionie krakowskim w XVI–XVIII wieku*, Kraków 2019 i tam literatura przedmiotu.

4 W województwie sandomierskim liczba miast wzrosła z 80 na początku XVI wieku do 108 u schyłku tego stulecia. A. Dunin-Wąsowiczowa, *Charakter i wielkość osiedli*, [w:] *Województwo sandomierskie w drugiej połowie XVI w.*, cz. 2: *Komentarz, indeksy*, pod red. W. Pałuckiego, Warszawa 1993, s. 77–78.

5 *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1392–1506. Libri iuris civilis Cracoviensis 1392–1506*, wyd. K. Kaczmarczyk, Kraków 1913 [dalej: *Księgi przyjęć 1392–1506*]; *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1507–1572. Libri iuris civilis Cracoviensis 1507–1572*, wyd. A. Kiełbicka i Z. Wojas, Kraków 1993 [dalej: *Księgi przyjęć 1507–1572*]; *Księgi przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie 1573–1611. Libri iuris civilis Cracoviensis 1573–1611*, wyd. A. Kiełbicka i Z. Wojas, Kraków 1994 [dalej: *Księgi przyjęć 1573–1611*]; *Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie 1388–1783*, t. 1–2, wyd. A. Janeczek, Poznań–Warszawa 2005 [dalej: *Album civium Leopoliensium*].

6 Np. Szymon Reza, tkacz z Tarnowa i Wielopola osiadł najpierw na Kleparzu, a dopiero potem przeniósł się do Krakowa i tam w 1498 roku uzyskał prawo miejskie. *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 8948.

7 Np. ze wsi Kopki, jeszcze przed założeniem tam przez Gnojeńskich w 1552 miasta Rudnik, przeniósł się do Lwowa Jakub, który uzyskał tam obywatelstwo w 1505 roku, a już z Rudnika wywędrował Sebastian Baranowski, czapnik od 1590, obywatel Lwowa (*Album civium Leopoliensium*, nr 1483, 3213).

dzeni⁸. W spisach nowo przyjętych odnotowano zaledwie kilka kobiet. Wiadomo jednak, że wiele z nich przemieszczało się z miasta do miasta najczęściej w wyniku zamążpójścia lub wraz z mężem, że przytoczę tylko przykład Doroty, córki mieszczanina sandomierskiego Wincentego Grodzkiego i Róży z Głowów (mieszczan lubelskich), która wyszła za mąż za Marcina Bylinę, aptekarza lwowskiego, krewnego sandomierskich Bylinów (też aptekarzy)⁹. Mimo tych zastrzeżeń wspomniane rejestry stanowią dobry punkt wyjścia do dalszych studiów¹⁰.

Gdy idzie o skalę migracji, to w księgach przyjęć do prawa miejskiego w Krakowie odnotowano w latach 1392–1611 ponad 16 tys. nowych obywateli, w tym z 68 miast województwa sandomierskiego nie mniej niż 525 (ponad 3 proc.). Natomiast we Lwowie obywatelstwo uzyskało w tym czasie ponad 3635 osób, w tym z 52 miast województwa sandomierskiego co najmniej 199 osób (ok. 5,5 proc.). W skali obu tych miast nie była to wprawdzie imigracja znacząca liczbowo, ale przecież zauważalna. Warto zatem przyjrzeć się dynamice tego zjawiska, co ujęto w tabeli 1 i na wykresie 1.

Tabela 1. Liczba osób przyjmujących prawo miejskie w Krakowie i we Lwowie w XV–XVI wieku

Lata	Kraków	Lwów	Lata	Kraków	Lwów
1392–1400	16	0	1501–1510	24	1
1401–1410	8	2	1511–1520	33	2
1411–1420	18	13	1521–1530	38	12
1421–1430	14	10	1531–1540	32	17
1431–1440	15	0	1541–1550	8	19
1441–1450	14	0	1551–1560	10	11
1451–1460	18	0	1561–1570	15	12
1461–1470	9	19	1571–1580	35	7

8 Jak np. Jędrzej Garcarczyk z Tuchowa złapany w 1555 roku na złodziejstwie w Krakowie albo Jan Laskowski z ziemi sandomierskiej sądony w Krakowie w 1593 roku czy Adam, syn Pawła rzeźnika z Wiślicy, skazany w 1595 roku za kradzież w Krakowie i we Lwowie, zob. *Księga kryminalna miasta Krakowa z lat 1554–1625*, opr. i wyd. W. Uruszczak, M. Mikuła, K. Fokt, A. Karabowicz, Kraków 2013, s. 31; *Księga kryminalna miasta Krakowa z lat 1589–1604*, opr. i wyd. W. Uruszczak, M. Mikuła, K. Fokt, A. Karabowicz, Kraków 2016, s. 133, 169–171.

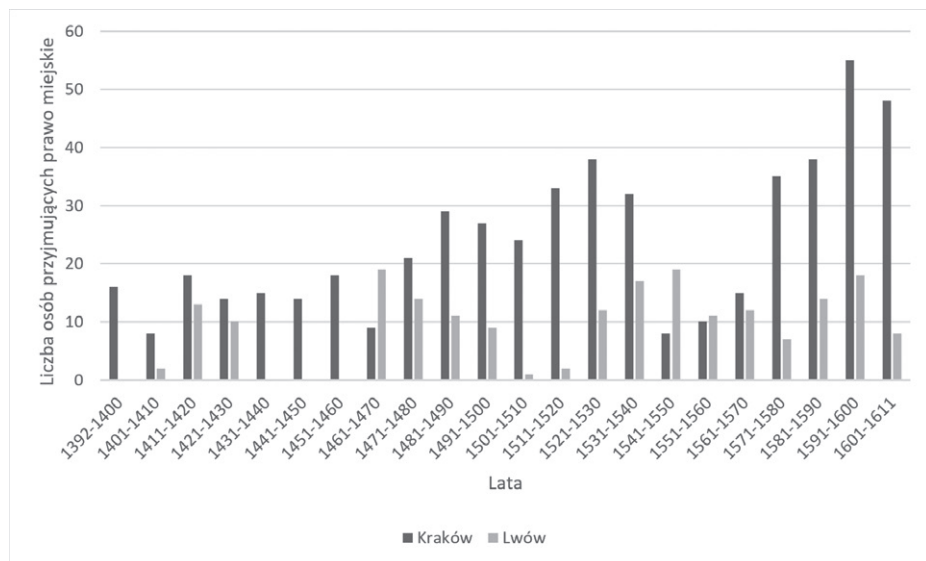
9 F. Kiryk, F. Leśniak, *Mieszkańcy*, [w:] *Dzieje Sandomierza XVI–XVIII w.*, t. 2, cz. 1: *W okresie świetności*, red. F. Kiryk, Warszawa 1993, s. 190.

10 Nie wszystkie miejscowości zostały przecież jednoznacznie zidentyfikowane (np. Głogów w powiecie pilźnieńskim i Głogów na Śląsku, Łaskarzew w Wielkopolsce i w Małopolsce, podobnie Osiek, Oleśnica i in.).

Lata	Kraków	Lwów	Lata	Kraków	Lwów
1471–1480	21	14	1581–1590	38	14
1481–1490	29	11	1591–1600	55	18
1491–1500	27	9	1601–1611	48	8

Źródło: Album civium Leopoliensium; *Księgi przyjęć 1392–1506*; *Księgi przyjęć 1507–1572*; *Księgi przyjęć 1573–1611*

Wykres 1. Liczba osób przyjmujących prawo miejskie w Krakowie i we Lwowie w XV–XVI wieku

Źródło: Album civium Leopoliensium; *Księgi przyjęć 1392–1506*; *Księgi przyjęć 1507–1572*; *Księgi przyjęć 1573–1611*

Nie wnikając w szczegóły, można zaryzykować stwierdzenie, że imigracja z miast Sandomierszczyzny do Krakowa systematycznie wzrastała, nie bez wahań okresowych. Interesujący jest wzrost imigracji do Lwowa w szóstej dekadzie XV wieku przy jednoczesnym spadku migracji do Krakowa. Jeszcze większy spadek przypada na lata 1540–1570. Wydaje się, że mniejsza liczba osób przyjętych wówczas do prawa miejskiego w obu miastach mogła być skutkiem sięgających śmierć epidemii, które dziesiątkowały wtedy mieszkańców miast polskich¹¹.

¹¹ Epidemia w Krakowie w 1543 roku pochłonęła np. ok. 50 proc. ludności, zob. A. Karpiński, *W walce z niewidzialnym wrogiem. Epidemie chorób zakaźnych w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku i ich*

Natomiast napływ ludności z miast województwa sandomierskiego do Lwowa miał mniejszą dynamikę. Przez trzy dekady XV wieku (1430–1460) nie odnotowano tam nikogo. Następnie w siódmej dekadzie nastąpił znaczny wzrost, ale już kolejne cechowała tendencja spadkowa. Dopiero od drugiej dekady XVI wieku obserwujemy niewielki, ale systematyczny wzrost, przerywany (jak można się domyślać) klęskami epidemicznymi. Napływ ludności do obu miast był zróżnicowany geograficznie. Szczegóły zawierają tabela 2 i mapa 1.

Tabela 2. Miasta pochodzenia nowych obywateli Krakowa i Lwowa z województwa sandomierskiego w XV–XVI wieku

Miasto	Liczba migrantów do Krakowa	Odległość od Krakowa (w km)	Liczba migrantów do Lwowa	Odległość od Lwowa (w km)
Sandomierz	38	160	10	210
Wiślica	34	68	3	279
Tarnów	31	83	21	240
Opatów	31	152	3	240
Radom	29	193	7	307
Pilzno	28	106	32	220
Nowy Korczyn	24	74	0	265
Bodzentyn	20	139	3	280
Chęciny	16	105	0	309
Szydłów	15	111	2	260
Połaniec	15	114	6	233
Iłża	15	177	4	284
Koprzywnica	14	143	2	225
Ropczyce	12	134	35	190
Skrzynno	13	180	4	330
Mielec	13	121	2	215
Pacanów	13	95	2	252
Kurzelów	13	108	0	354

następstwa demograficzne, społeczno-ekonomiczne i polityczne, Warszawa 2000, 332–333; Z. Noga, *Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy*, Kraków 2003, s. 133. W tym czasie przyjmowano do prawa miejskiego mniej osób: w Krakowie odpowiednio w 1540 – 71, 1541 – 40, 1542 – 42, 1543 – 19, 1544 – 101, 1545 – 73, 1546 – 68, 1547 – 34, 1458 – 72, 1549 – 74, zob. *Księgi przyjęć 1507–1572*.

Miasto	Liczba migrantów do Krakowa	Odległość od Krakowa (w km)	Liczba migrantów do Lwowa	Odległość od Lwowa (w km)
Opatowiec	11	64	4	267
Opoczno	11	173	2	357
Busko	8	83	2	275
Pińczów	8	75	2	291
Dębica	8	117	0	205
Szydłowiec	7	165	3	310
Żarnów	6	155	1	353
Tuchów	6	93	0	236
Łaskarzew	5	254	5	309
Przytyk	5	194	3	326
Dębno	5	121	0	269
Wielopole (Skrzyńskie)	4	132	6	193
Kielce	4	115	0	298
Żelechów	4	272	0	314
Sieciechów	4	240	0	293
Secemin	3	90	1	362
Łągów	3	132		270
Strzyżów	2	150	3	175
Ćmielów	1	165	4	243
Żabno	1	76	2	251
Solec	0	85	3	261
Daleszyce	0	118	2	284
Końskie	0	130	2	217

Źródło: *Album civium Leopoliensium; Księgi przyjęć 1392–1506; Księgi przyjęć 1507–1572; Księgi przyjęć 1573–1611.*

I w tabeli 2, i na mapie 1 widoczne jest wyraźne ciążenie w stronę Krakowa miast położonych na lewym brzegu Wisły. Natomiast bliskie związki ze Lwowem miały (prócz Sandomierza) ośrodki położone na południu województwa w powiecie pilźnieńskim, przy drodze do Lwowa i w najbliższej od niego odległości (Tarnów, Pilzno, Ropczyce, Wielopole).

Mapa 1.

Jak widać w tabeli 2, najwięcej osób wylegitymowało się w Krakowie pochodzeniem z Sandomierza, co brało się z rangi tego miasta, liczącego na przełomie średniowiecza i epoki wczesnonowożytnej ok. 4 tys. mieszkańców w swoich murach (i niewiele mniej na przedmieściach)¹². Wśród 24 sandomierzan, którzy w XV wieku uzyskali krakowskie prawo miejskie, był zaledwie jeden kupiec – może jeszcze Piotr Lang (1404) był kupcem, ale tego nie zapisano – i dwóch kramarzy, a ponadto rzemieślnicy: trzech łąziebników, po dwóch kuśnierzy i krawców oraz piekarz, siodlarz, szewc, słodownik, malarz i golibroda. Na uwagę zasługuje były wójt sandomierski Dobek, który został obywatelem Krakowa w 1425 roku¹³. W XVI wieku sandomierzanie wykazywali już mniejsze zainteresowanie przenoszeniem się do Krakowa, tamtejsze obywatelstwo przyjęło zaledwie czternastu z nich, w tym dwóch kramarzy i aptekarz, a także po dwóch cieśli, słodowników i krawców oraz karczmarz i szewc. Pod Wawel przesiedlił się nadto w 1521 roku organista Stanisław Malek¹⁴. Gdy zaś idzie o Lwów, to wiadomo, że wśród dziesięciu

12 F. Kiryk, *Terytorium, zabudowa, zaludnienie*, [w:] *Dzieje Sandomierza XVI–XVIII w.*, t. 2, cz. 1: *W okresie świetności*, red. F. Kiryk, Warszawa 1993, s. 34. Mieszkańcy Sandomierza mieli też związki z Lublinem, zob. s. 191. Do Sandomierza przenosili się także obywatele Krakowa i Lwowa. F. Kiryk, F. Leśniak, *Mieszkańcy...*, dz. cyt., s. 248

13 *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 3785.

14 *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 8375.

przybyśli z Sandomierza byli złotnik, czapnik, piekarz i woźnica. Zapewne w tym gronie znaleźli się również i kupcy, ale nie odnotowano tego w księgach przyjęć.

Zaledwie czterech mniej obywateli dała Krakowowi Wiślica, zorientowana wyłącznie na Kraków z racji bliskości geograficznej i położenia przy drodze handlowej z Lublina i Sandomierza pod Wawel (zwanej nawet gościńcem wiślickim)¹⁵. W pierwszych trzech dekadach XV wieku przyjęto do grona obywateli Krakowa ośmiu wiśliczan (w tym kupca, mydlarza i urzędnika wielkorządowego), zaś do końca tego stulecia jeszcze pięcioro (w tym jedną kobietę i karczmarza). Następnie w trzech pierwszych dekadach XVI wieku siedmiu (w tym kupca, „pisarza”, czapnika, szewca i karczmarza), po czym przez kolejne trzy dekady nie odnotowano nikogo, a od ostatniej ćwierci XVI wieku aż czternastu (po trzech przekupni i słodowników oraz pojedynczy przedstawiciele innych zawodów rzemieślniczych: kowal, kotlarz, malarz, czapnik, tkacz i krawiec), nadto Bartłomiej Piotrkowicz *custos pannicidiorum* (1604)¹⁶. Natomiast zainteresowanie Lwowem było zdecydowanie mniejsze, skoro tamtejsze obywatelstwo przyjęło zaledwie trzech wiśliczan (w tym uździennik i krawiec), wszyscy w drugiej połowie XVI wieku.

Ale już mniej oddalony od Krakowa i podobny pod względem demograficznym do Wiślicy Tarnów (w pierwszej połowie XVI wieku liczył ok. 2 tys. mieszkańców) był związany i z Krakowem, i z Lwowem (tarnowianie zajmowali się m.in. przepędzaniem wołów z Rusi na Śląsk)¹⁷. W XV wieku w Krakowie przyjęło prawo miejskie 17 tarnowian, w tym po dwóch kramarzy, krawców, szewców i bednarzy, a także kołodziej, tkacz, kowal, rymarz, garnarczyk i piekarz. Następnie zapanował regres (podobnie jak w Wiślicy), skoro w pierwszej połowie XVI wieku zaledwie trzech tarnowian przyjęło prawo miejskie w Krakowie (m.in. rzeźnik i miecznik). Dopiero później, od trzeciej ćwierci tego stulecia nastąpiło ożywienie i ich liczba wzrosła do jedenastu. Byli wśród nich przekupień i karczmarz oraz rzemieślnicy: dwóch pasamoników, kowal, białoskórnik, garnarczyk i chirurg. Natomiast obywatelstwo Lwowa uzyskało w łącznie 21 tarnowian, w tym w XV wieku ośmiu. Znamy zawody tylko niektórych z nich (trzech aptekarzy, trzech tkaczy, dwóch krawców, pasamonik, szewc, złotnik, miecznik, bednarz, garnarczyk, szklarz i intrologator).

15 F. Kiryk, *Rozwój urbanizacji...*, dz. cyt., s. 159.

16 *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 2141.

17 Ł. Charewiczowa, *Handel średniowiecznego Lwowa*, Lwów 1925, s. 106; F. Kiryk, *Miasta regionu tarnowskiego – Tarnów, Tuchów, Ciężkowice do końca XVI w.*, [w:] *Tarnów. Dzieje miasta i regionu*, t. 1: *Czasy przedrozbiorowe*, pod red. F. Kiryka, Z. Ruty, Tarnów 1981, s. 262–263.

Położone bliżej Lwowa na ważnej drodze handlowej do tego miasta Pilzno miało ożywione kontakty ze stolicą Rusi Czerwonej¹⁸. W XV wieku uzyskało tam prawo miejskie dwudziestu pilźnian, a w następnym stuleciu kolejnych dwunastu. W tej grupie znamy zawody zaledwie piętnastu osób (po dwóch szewców, stelmachów i kotlarzy oraz kowal, ślusarz, rymarz kuśnierz, garnarczyk, tkacz, piekarz, czeladnik kotlarski i rurmistrz). Zadziwiające, że brak tutaj kupców, chyba że znajdują się pośród tych, których zawodów nie wymieniono. Od razu dodam, że do Lwowa przeniosło się na stałe także wielu mieszkańców okolicznych wsi. Pilzno ciążyło również do Krakowa, gdzie tamtejsze obywatelstwo zyskało 28 urodzonych w mieście nad Wisłoką (osiemnastu w XV wieku, dziesięciu w XVI stuleciu). Byli to w większości rzemieślnicy: trzech krawców, po dwóch szewców i kołodziejów oraz kuśnierz, miecznik, miechownik, rzeźnik i karczmarz. Odnotowano także klawikordzistę Macieja (1436) i drukarza Grzegorza Pepkowicza (1604)¹⁹.

Jeszcze bardziej ciążyły w kierunku Lwowa położone na tej samej drodze handlowej z Krakowa do Lwowa Ropczyce²⁰. Z tego niewielkiego miasta wywodziło się aż 35 nowych obywateli Lwowa. Z nich 21 zamieszkało tam w XV wieku (w tym po dwóch ślusarzy i furmanów oraz sukiennik, barchannik, rymarz i nożownik), a czternastu w XVI wieku (w tym pięciu krawców, po dwóch młynarzy i bednarzy, kuśnierz, ślusarz i garnarczyk, nadto celnik). Ponadto dwanaście pochodzących z Ropczyc osób zostało przyjętych do prawa miejskiego w Krakowie – pięcioro w XV wieku, w tym barchannik oraz Katarzyna, wdowa po wójcie Tomaszu (1409)²¹, a następnie siedmiu w XVI wieku (m.in. przekupień, kołodziej, cieśla i czapnik).

Natomiast Opatów, położony w takiej samej odległości od Lwowa co Tarnów (tyle że nie na szlaku handlowym), miał słabe kontakty z tym miastem, skoro tylko trzech opatowian (w tym jeden rzeźnik) przyjęło tam prawo miejskie. Natomiast liczba opatowian przyjętych do prawa miejskiego w Krakowie systematycznie rosła. W XV wieku było ich ośmiu (znamy zawody tylko dwóch: to karczmarz i rzeźnik), w pierwszej połowie XVI wieku – jedenastu (po dwóch szewców, cieśli i rymarzy, kaletnik, olsternik i złotnik), a od połowy tego stulecia do 1611 roku kolejnych dwunastu (w tym kaletnik, pasamownik, krawiec, szewc, kuśnierz, uździebnik i kotlarz).

18 Ł. Charewiczowa, *Handel średniowiecznego Lwowa...*, dz. cyt., s. 106.

19 *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 4706; *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 2112.

20 Ł. Charewiczowa, *Handel średniowiecznego Lwowa*, dz. cyt., s. 89.

21 *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 2025.

Nie wiadomo, czy położenie na drodze handlowej miało rzeczywisty wpływ na stałe migracje. Wątpliwości może dostarczyć przykład Radomia. Mimo że od 1450 roku kupcy jadący z Rusi w stronę Mazowsza i Wielkopolski mieli obowiązek kierować się przez Radom, to zaledwie siedmiu radomian przyjęło obywatelstwo Lwowa (wszyscy w XVI wieku, przeważnie w pierwszej połowie). Przeważali rzemieślnicy (murarz, kowal, pasamonik i czapnik, zawody trzech pozostałych nie są znane)²². Niewykluczone, że niewielka obecność radomian we Lwowie wynikała ze znacznej odległości od tego miasta (ponad 300 km). Tyle że do odległego o 200 km Krakowa przeniosło się na stałe 29 urodzonych w Radomiu, dziesięciu w XV wieku (w tym trzech krawców, szewc, kuśnierz, kaletnik i mincerz) oraz dziewiętnastu w następnym stuleciu (z tym że w latach 1540–1570 tylko dwóch), a wśród nich trzech krawców, po dwóch kramarzy i karczmarzy²³, malarz, pasamonik, ostrożnik, siodlarz, kowal, słodownik, cieśla, a także czeladnik szewski i sługa miejski.

Z kolei z Nowego Miasta Korczyna wywodziło się 24 przybyszy do Krakowa, z których czterech stało się obywatelami tego miasta na przełomie wieków XIV i XV, jeden w 1487 roku, a pozostali w większości na przełomie wieków XVI i XII (podobnie jak w innych miastach pomiędzy latami 1538 a 1564 nikt nie przyjął obywatelstwa w Krakowie). Było wprawdzie w tej grupie czterech przekupniów, ale przeważali rzemieślnicy: czterech krawców, trzech szewców, dwóch karczmarzy, garncarz, siodlarz, lutnista, kaletnik, pasamonik, chirurg i mincerz. Zwraca uwagę różnorodność zawodowa tej grupy, co świadczy o znacznym rozwoju tego ośrodka rzemieślniczego, ściśle związanego z Krakowem²⁴. Symptomatyczne, że nikt z Nowego Korczyna nie starał się o obywatelstwo Lwowa.

Podobnie jak z Chęcina, które też były związane z Krakowem, z tym że imigracja do tego miasta w XV wieku była niewielka (zaledwie trzech wpisanych do prawa miejskiego), a przybrała na sile w następnym stuleciu, kiedy aż trzydziestu chęcinian przyjęło prawo miejskie, przeważnie pod koniec stulecia²⁵. W tej grupie znamy zawody zaledwie dziewięciu osób (trzech słodowników, krupnik, karczmarz, paśnik, cieśla, krawiec i murarz).

Natomiast obywatelami Lwowa zostało trzech mieszczan wywodzących się z Bodzentyna (dwóch w XV wieku), w tym jeden krawiec. Bardziej po-

22 F. Kiryk, *Urbanizacja Małopolski. Województwo sandomierskie XIII–XVI wiek*, Kielce 1994, s. 109.

23 W tym 1573 Mathias Bloss karczmarz, w 1581 roku starszy cechu karczmarzy krakowskich. *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 44, 540.

24 Zob. F. Kiryk, *Urbanizacja Małopolski...*, dz. cyt., s. 79.

25 I znów (podobnie jak w innych miastach) w latach 1534–1570 nikt nie przyjął obywatelstwa Krakowa.

popularny był tam jednak Kraków, gdzie osiadło na stałe siedmiu mieszczan w XV wieku i trzynastu w następnym stuleciu. Przeważali rzemieślnicy: w XV wieku nożownik, kołodziej i krawiec, a w XVI wieku po dwóch szewców i kramarzy, a także słodownik, stolarz i fularsz (*fularius*)²⁶.

Podobne proporcje daje się odnotować w nieodległym Szydłowie. Piętnastu tamtejszych mieszczan przyjęło obywatelstwo Krakowa (w tym dziewięciu w XV wieku), a tylko dwóch Lwowa (m.in. aptekarz). Wśród osiadłych w Krakowie byli: były wójt Mikołaj (1455) i Katarzyna Geczówna (1464)²⁷, dwóch szewców, lutnista, krawiec, aptekarz i kramarz.

Lwów był natomiast popularniejszy wśród mieszkańców Połańca, skoro prawo miejskie przyjęło tam sześciu jego mieszkańców, w tym w XV wieku piekarz, ślusarz, a w drugiej połowie następnego stulecia trzech szewców. Natomiast do Krakowa przeniosło się na stałe piętnastu tam urodzonych, w tym pięciu w XV wieku (cieśla, malarz i czeladnik aptekarski), a pozostali w następnym stuleciu – trzech w drugiej dekadzie (kramarz i dwóch szewców) oraz siedmiu po 1580 roku (czterej krawcy i dwaj kramarze).

Natomiast mieszczanie z Iłży w XV wieku ciągnęli w stronę Krakowa (trzech urodzonych tam uzyskało prawo miejskie w Krakowie). Następnie pomiędzy 1538 a 1560 czterech przyjęło obywatelstwo Lwowa (w tym konwisarz, kowal i krawiec). Ponowne ciążenie w kierunku Krakowa obserwujemy dopiero w latach 1570–1609 – wówczas prawo miejskie przyjęło dwunastu ludzi urodzonych w Iłży (w tym sześciu krawców, dwóch szewców, ślusarz, cieśla i rymarz).

Z kolei urodzeni w Koprzywnicy regularnie przybywali na stałe do Krakowa. Pięciu przyjęło tam prawo miejskie w XV wieku (w tym szewc i dwóch rusznikarzy), a dziewięciu w XVI wieku. W większości byli to rzemieślnicy (dwóch krawców, karczmarz, słodownik, łaźbenik i kołtryniarz²⁸). Z tej grupy wybijał się doktor praw Mikołaj, notariusz publiczny, prokurator dóbr Uniwersytetu Krakowskiego, który trzy lata po uzyskaniu obywatelstwa został w 1509 rajcą krakowskim, następnie porzucił stan świecki i od 1520 roku był kanonikiem krakowskim²⁹.

Podobnie ze Skrzynna: w XV wieku czterech (w tym kowal i szklarz), a w XVI wieku dziewięciu (w tym trzech krawców, cieśla, kramarz, kowal, paśnik i introligator). Warto zauważyć że w latach 1530–1565 nikt ze Skrzyn-

26 Rzemieślnik wykonujący przedmioty z jedwabiu.

27 *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 6275, 6794.

28 Kołtryniarz, czyli artysta–rzemieślnik zajmujący się wytwarzaniem drukowanych i malowanych obić i tapet.

29 *Księgi przyjęć 1392–1506*, nr 9354, Z. Noga, *Krakowska rada miejska...*, dz. cyt., s. 325.

na nie uzyskał prawa miejskiego w Krakowie. Natomiast obywatelstwo lwowskie przyjęło czterech tam urodzonych, w tym szewc, kowal i krawiec.

Natomiast urodzeni w Pacanowie częściej ubiegali się z sukcesem o obywatelstwo Krakowa w XV wieku (dziewięciu, w tym dwóch krawców, karczmarz i przekupień) niż w XVI wieku (czterech, w tym kramarz, cieśla i iglarz), przy czym w latach 1538–1595 nikt nie uzyskał obywatelstwa Krakowa. Natomiast obywatelem Lwowa został tylko jeden urodzony w Skrzynnie mieszczanin, mianowicie stolarz Krzysztof Kubalka zwany Paczanowczyk (1592)³⁰.

Zauważalną imigrację do Krakowa obserwujemy z Kurzelowa, ale dopiero w XVI wieku. Na początku tego stulecia obywatelstwo krakowskie uzyskało czterech kurzelowian (w tym dwóch karczmarzy i lutnista Piotr Golyenycz (1517))³¹, w latach 1531–1560 nikt i w drugiej połowie wieku dziesięciu, w tym pięciu paśników, dwóch czapników, kramarz i kowal. Obywatelstwa Lwowa nie uzyskał nikt.

Natomiast spośród mieszkańców Opoczna obywatelstwo Krakowa uzyskał jeszcze w XIV wieku tylko jeden (Jakusz, krawiec, 1396), a kolejnych jedenastu dopiero w XVI wieku. W tej grupie przeważali rzemieślnicy: dwóch krawców, szewc, tasznik, słodownik, złotnik, uździebnik i kramarz, ale był też plenipotent wybitnego kupca krakowskiego Sebastiana Montelupiego. Z kolei tylko dwóch urodzonych w Opocznie uzyskało obywatelstwo Lwowa³².

Wiadomo dalej, że z Buska wywodziło się ośmiu nowych obywateli Krakowa. Znamy zawody tylko czterech z nich (cieśla, kuśnierz, kramarz i organista³³). Natomiast prawo miejskie we Lwowie przyjęło dwóch urodzonych w Busku mieszczan (w tym siodlarz). Interesujące, że za jednego z nich ręczył w 1558 roku podwójci jednego z krakowskich przedmieść, co może oznaczać, że ów Stanisław Burek mieszkał tam jakiś czas, zanim stał się obywatelem Lwowa³⁴.

Podobną liczbę nowych obywateli dał Krakowowi Pińczów. Wszyscy sprowadzili się do Krakowa w XVI wieku. W tej grupie ośmiu byli: kupiec, karczmarz, introligator, kucharz, murarz i łagiewnik. Natomiast dwóch urodzonych w Pińczowie uzyskało obywatelstwo Lwowa. Jeden z nich był szewcem. Także z Dębicy wywodziło się ośmiu nowych obywateli Krakowa (pięciu

30 *Album civium Leopoliensium*, nr 3316.

31 Burmistrz Jan kislik przyjął 12 lutnistów tego samego dnia. *Księgi przyjęć 1507–1572*, nr 583.

32 Jan Salomon murarz (1475), 1577 Jan Sokół krawiec (1577). *Album civium Leopoliensium*, nr 933, 2982.

33 Mikołaj Solomoński przyjęty w 1608 roku na protekcję Henryka Firleja referendarza koronnego. *Księgi Przyjęć 1573–1611*, nr 2391.

34 *Album civium Leopoliensium*, nr 2474.

w XV w., w tym kaletnik i trzech w XVI w., m.in. szewc i kramarz). Zaskakujące, że nikt z tego miasta (w odróżnieniu od ośrodków okolicznych – Pilzna, Ropczyc czy Wielopola) nie uzyskał obywatelstwa Lwowa.

Z kolei z Szydłowca wywodziło się siedmiu nowych obywateli Krakowa (dwóch krawców, kowal, szewc, powroźnik i księgarz). Wszyscy przenieśli się tam w XVI wieku. Natomiast trzech osiedliło się na stałe we Lwowie. Natomiast z Żarnowa pochodziło sześciu nowych obywateli Krakowa (w tym pięciu w XV wieku, a wśród nich rymarz, mosiężnik i lutnista). Do Lwowa przeniósł się tylko w 1412 roku krawiec Jan Bytomka³⁵.

Łaskarzew jako miejsce pochodzenia wskazało po pięciu nowych obywateli zarówno Krakowa, jak i Lwowa (wszyscy w XVI wieku). Do Krakowa przeniosło się dwóch krawców, szewc, czapnik i introligator. Natomiast do Lwowa dwóch czapników, garbarz, karczmarz i poganiacz wołów).

Z Przytyka wywodziło się pięciu nowych obywateli Krakowa (prasoł, szewc, krawiec, kramarz) i trzech Lwowa (w tym szewc). Obywatelstwo Krakowa uzyskało sześciu mieszczan urodzonych w Tuchowie (w tym kramarz i krawiec) i pięciu w Dębnie (czterech w XV wieku i w 1583 roku cieśla Grzegorz Sikora³⁶) i czterech w Kielcach (w tym słodownik). Do Lwowa nikt się na stałe z tych miast nie przesiedlił. Z kolei niewielkie Wielopole (Skrzyńskie) wydało czterech obywateli Krakowa (w tym łaźiebника, krawca i tkacza) oraz sześciu Lwowa (w tym siodlarza i szewca).

Interesujące, że z Ćmielowa tylko paśnik Melchior Wasilowski przeniósł się w 1609 roku do Krakowa³⁷, natomiast do Lwowa wywędrowało czterech tam urodzonych mieszczan (bednarz, rzeźnik, kotlarz i szewc). Z Żabna pochodził piekarz Szymon Orłowicz zwany Przerwany, który w 1608 roku uzyskał obywatelstwo Krakowa³⁸, oraz dwóch nowych obywateli Lwowa (słodownik i miecznik). Ze Strzyżowa do położonego bliżej Lwowa przeniosło się na stałe trzech mieszczan (w tym kowal), a do Krakowa – dwóch.

Wyłącznie do Lwowa przenieśli się urodzeni w Solcu (trzech, w tym słodownik), Daleszycach (dwóch, w tym krawiec) i Kołaczycach (dwóch, w tym krawiec). Natomiast obywatelstwo Krakowa uzyskało po czterech pochodzących z Sieciechowa (kupiec i krawiec) i Żelechowa (dwóch karczmarzy, szewc i cieśla), a także po trzech z Secemina (stolarz, chirurg, krawiec) i Łagowa

---

35 *Album civium Leopoliensium*, nr 135.

36 *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 650.

37 *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 2435.

38 *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 2342.

(kowal, kołtryniarz). Z tej grupy miast tylko jeden mieszczanin urodzony w Seceminie przyjął prawo miejskie we Lwowie.

Z pozostałych miast województwa sandomierskiego odnotowano tylko pojedyncze przypadki przybyszy ubiegających się skutecznie o obywatelstwo Lwowa (łącznie 26 osób w tym po trzech szewców i czapników, po dwóch słodowników, kowali i krawców oraz garncarz, gorzelnik, kuśnierz, mosiężnik nożownik, rymarz, stolarz, tkacz i złotnik) i Krakowa (52 osoby, w tym pięciu kramarzy, po trzech kowali, paśników i słodowników, dwóch ślusarzy, a także cieśla, czapnik, gorzelnik, kołodziej, krawiec, krupnik, kuśnierz, łąziebnik, murarz, mydlarz, obrączkarz, uździebnik i złotnik).

Warto podkreślić zróżnicowanie zawodowe tych przybyszy. Z ksiąg przyjęć znane są zawody 319 nowych obywateli Krakowa z 525 przyjętych do prawa miejskiego (61 proc.) i 114 ze Lwowa na 199 tam przyjętych (57 proc.). Przeważająca część przybyszy to rzemieślnicy, a kupcy czy nawet kramarze to rzadkość. Bez studiów szczegółowych trudno rozstrzygnąć, czy to efekt innego zjawiska niż niedokładna rejestracja. Sumaryczne zestawienie zawodów nowych obywateli Krakowa i Lwowa zawiera tabela 3.

Tabela 3. Zawody nowych obywateli Krakowa i Lwowa w XV i XVI wieku wywodzących się z miast województwa sandomierskiego

Zawód	Kraków	Lwów	Zawód	Kraków	Lwów
Aptekarz	3	4	miechownik	1	2
Barchannik	1	1	młynarz	0	1
Bednarz	2	4	murarz	3	0
Białoskórnik	1	0	mydlarz	2	1
Chirurg	3	0	miecznik	2	0
Cieśla	5	0	mincerz	2	1
Czapnik	8	7	mosiężnik	1	2
Drukarz	1	0	nożownik	1	0
Fularsz	1	0	organista	2	0
Furman	0	2	obrączkarz	1	0
Garbarz	0	1	olsternik	1	0
Garncarz	3	4	ostrożnik	1	2
Golibroda	1	0	pasamonik	6	0
Gorzelnik	1	1	paśnik	11	3
Iglarz	1	0	piekarz	2	0

Zawód	Kraków	Lwów	Zawód	Kraków	Lwów
Introligator	3	1	powroźnik	1	0
Kaletnik	5	0	prasoł	1	0
Karczmarz	17	1	przekupień	11	0
Klawikordzista	1	0	rusznikarz	2	3
Kołodziej	6	0	rymarz	5	1
Kołtryniarz	2	0	rzeźnik	3	3
Konwisarz	0	1	siodlarz	3	3
Kotlarz	2	4	słodownik	17	2
Kowal	12	5	stelmach	0	2
Kramarz	27	0	stolarz	2	1
Krawiec	55	15	sukiennik	0	14
Krupnik	2	0	szewc	27	1
Księgarz	1	0	szklarz	1	5
Kucharz	1	0	ślusarz	3	0
Kupiec	4	0	tasznik	1	5
Kuśnierz	8	3	tkacz	3	2
Lutnista	4	0	urzędnik, sługa miejski	4	1
Łagiewnik	1	0	uździebnik	4	1
Łaziebnik	6	0	woźnica	0	3
Malarz	4	0	złotnik	3	1

Źródło: Album civium Leopoliensium; *Księgi przyjęć 1392–1506*; *Księgi przyjęć 1507–1572*; *Księgi przyjęć 1573–1611*

Jak wynika z tabeli 3, największą grupę nowych obywateli Krakowa stanowili krawcy, a po nich kramarze, szewcy, karczmarze, słodownicy i paśnicy. We Lwowie natomiast krawcy, szewcy i czapnicy. Mimo różnicowania zawodowego można zasadnie przypuszczać, że przedstawiciele podobnych zawodów wspierali się przy uzyskiwaniu obywatelstwa (przykład pięciu paśników z Kurzelowa); podobnie przybysze z tego samego miasta. Zdarzało się nawet, że przyjmowali prawo miejskie jednego dnia³⁹.

Warto jeszcze podkreślić, że poza nielicznymi wyjątkami z okresu średniowiecza wywodzący się z miast województwa sandomierskiego nowi

39 Np. 22 x 1593 przybysze z Kurzelowa Mathias Mirosz paśnik i Wojciech Hercz alias Ratuszny przekupień. *Księgi przyjęć 1573–1611*, nr 1439, 1440.

obywatele Krakowa i Lwowa nosili typowo polskie nazwiska. A przytoczone tu dane liczbowe wskazują jedynie trendy, a nie rzeczywisty stan migracji, który wymaga solidnych badań prozopograficznych, opartych na materiale źródłowym z obu tytułowych miast, a także uwzględnienia Lublina jako celu migracji. To jednak przekracza przyjęte tu założenia i może być potraktowane jako postulat badawczy.

Abstrakt

Do Krakowa czy Lwowa? Przybysze z miast województwa sandomierskiego w wiekach od XV do XVI

W niniejszym artykule autor przedstawia zagadnienie emigracji mieszkańców województwa sandomierskiego do Krakowa i Lwowa w XV i XVI wieku. Omawia m.in. zróżnicowanie zawodowe występujące wśród grup nowych obywateli tych miast, odwołując się do danych liczbowych, które jednakże wskazują trendy, a nie rzeczywisty stan migracji. W związku z powyższym wskazuje również możliwość przeprowadzenia w przyszłości dokładnych badań prozopograficznych, opartych na materiale źródłowym z obu tytułowych miast, a także uwzględnienia Lublina jako celu migracji.

Słowa kluczowe: Kraków, Lwów, emigracja, grupy zawodowe, dane statystyczne

Abstract

To Krakow or Lviv? Newcomers from the cities of the Sandomierz Voivodeship in the 15th–16th centuries

In this article, the author presents the issue of emigration of the inhabitants of the Sandomierz Voivodeship to Kraków and Lviv in the 15th and 16th centuries. He discusses e.g. occupational diversity among groups of new citizens of these cities by referring to figures, which, however, indicate trends, not the actual state of migration. In connection with the above, it also indicates the possibility of conducting solid prosopographic research in the future, based on the source material from both title cities, as well as including Lublin as a migration destination.

Keywords: Kraków, Lviv, emigration, professional groups, statistical data